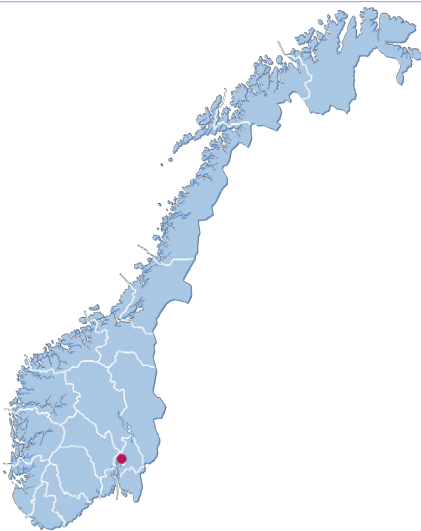
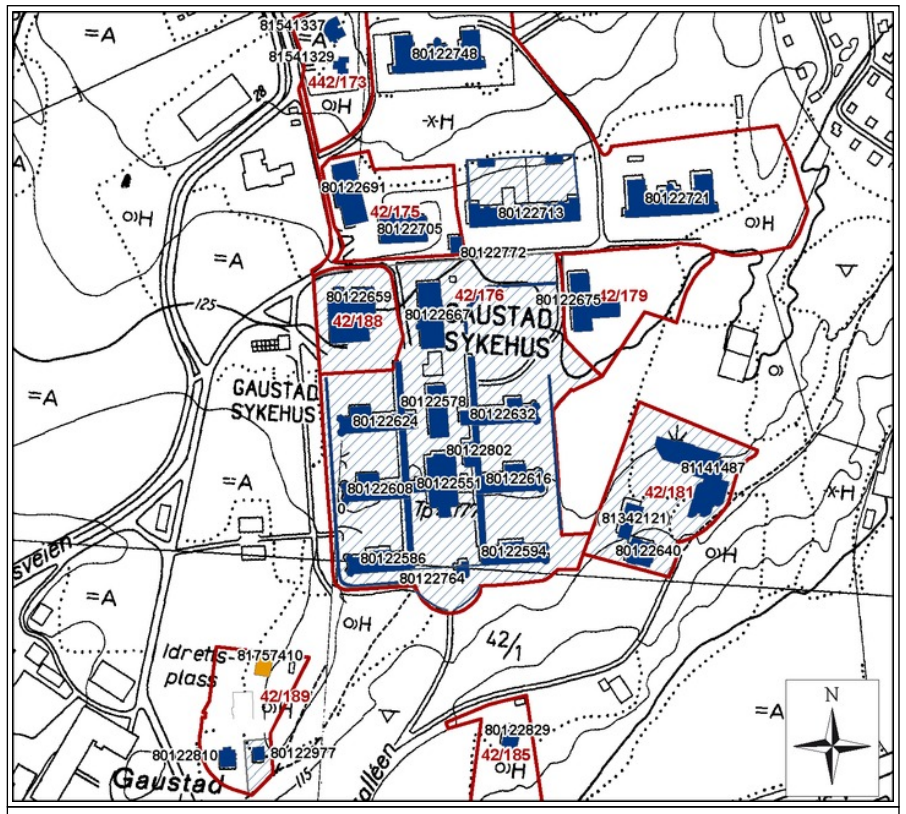

Bygnings- og eiendomsdata

Fylke: Oslo
 Kommune: 301/Oslo kommune
 Opprinnelig funksjon: Statsasyl
 Nåværende funksjon: Psykiatrisk sykehus
 Foreslått vernekategori: Verneklasse 1, fredning
 Totalt antall bygg: 32

Bygningsoversikt, omfang vern

Byggnr	Byggnavn	Oppført	Verneklasse	Omfang	GAB nr	Gnr/Bnr
9900309	G01	1855	Verneklasse 1, fredning	Eksteriør/Interiør	80122586	42/190
9900310	G02	1855	Verneklasse 1, fredning	Eksteriør/Interiør	80122594	42/190
9900315	G03	1855	Verneklasse 1, fredning	Eksteriør/Interiør	80122608	42/190
9900316	G04	1855	Verneklasse 1, fredning	Eksteriør/Interiør	80122551	42/190
9900311	G05	1855	Verneklasse 1, fredning	Eksteriør/Interiør	80122616	42/190
9900312	G06	1855	Verneklasse 1, fredning	Eksteriør	80122624	42/190
9900317	G07	1855	Verneklasse 1, fredning	Eksteriør	80122578	42/190
9900308	G08	1855	Verneklasse 1, fredning	Eksteriør	80122632	42/190
9900318	G09	1921	Verneklasse 1, fredning	Eksteriør	80122667	42/190
9900307	G10	1968	Verneklasse 1, fredning	Eksteriør/Interiør	80122659	42/188
9900303	G11	1925	Verneklasse 1, fredning	Eksteriør	80122705	42/175
9900305	G12	1927	Verneklasse 1, fredning	Eksteriør	80122691	42/175
9902907	G15	1992	Verneklasse 1, fredning	Eksteriør	81541329	442/173
9902908	G16	1992	Verneklasse 1, fredning	Eksteriør	81541337	442/173
9900313	G17	1922	Verneklasse 1, fredning	Eksteriør	80122748	42/190
9900314	G19	1922	Verneklasse 1, fredning	Eksteriør	80122721	42/190
9900323	G20	1927	Verneklasse 1, fredning	Eksteriør	80122713	42/190
9900326	G21	1963	Verneklasse 1, fredning	Eksteriør	80122675	42/179
9902909	G22	1855	Verneklasse 1, fredning	Eksteriør/Interiør	80122640	42/181
9902910	G23	1992	Verneklasse 1, fredning	Eksteriør/Interiør	81141487	42/181
9900319	G26	1859	Verneklasse 1, fredning	Eksteriør	80122772	42/175
9900320	G27	1855	Verneklasse 1, fredning	Eksteriør	80122802	42/190
9900321	G28	1855	Verneklasse 1, fredning	Eksteriør/Interiør	80122764	42/190
9902911	G29	1920	Verneklasse 1, fredning	Eksteriør	80122810	42/189
9900306	G30	1920	Verneklasse 1, fredning	Eksteriør	80122829	42/185
9903018	G32	1895	Verneklasse 2, bevaring	Eksteriør	81757410	42/189
9903019	Kjglebane	1865	Verneklasse 1, fredning	Eksteriør	80122977	42/189
9903015	Luftgårdsmur	1855	Verneklasse 1, fredning	Eksteriør/Utomhus	-	42/190

Vern kompleks

Formål:	Formålet med vern av Gaustad sykehus er å bevare anlegget som sentralt monument over sinnssykeloven av 1848, og kilde til psykiatriens utvikling i Norge frem til i dag; samt å bevare bygningenes ytre preg, og gjenværende eldre utstyr, som deler av et fremragende arkitektonisk og arkitekturhistorisk miljø. Et viktig formål er også å bevare utvalgte deler av interiørene fra ulike perioder samt parkpreget med store trær, alléer og frukttrær.
Begrunnelse:	Gaustad sykehus er et anlegg med enestående helsehistorisk og arkitekturhistorisk betydning i nasjonal sammenheng. Anlegget er et viktig monument over, og kilde til, utviklingen av norsk psykiatri fra innføringen av sinnssykeloven i 1848 og frem til i dag. Bygningsmiljøet på Gaustad har fortløpende vært oppusset og endret, men er likevel helsehistorisk enestående i norsk målestokk. Også arkitekturhistorisk er anlegget meget verdifullt, og administrasjonsbygningen med det markante tårnet har i over 150 år vært et viktig signalbygg.
Omfang:	Vern omfatter eksteriør for samtlige bygninger angitt på listen ovenfor. Interiørvern gjelder hele bygning 22, utvalgte deler av 1, 2, 4, 5, 10, 23 og 28. Dessuten vernes det sentrale uteområde med murene omkring de gamle luftegårdene og andre rester fra den tidligere inngjerdingen og uteområde i tilknytning til bygning 20, 22, 23 og kjeglebanen. Alleer og større trær inngår i vernet. Verneområder er vist på kart.

Beskrivelse kulturmiljø

Bakgrunn

Norsk kunstnerleksikon omtaler Gaustad sykehus (eller "asyl") som et "pionerarbeid, både arkitektonisk og sosialt." Arkitekten H.E. Schirmer (1814-1887) hørte til den første generasjonen utdannede arkitekter i Norge, og han arbeidet med flere sentrale byggeoppgaver ved midten av 1800-tallet. Han kan også sees som den første arkitekten i landet med sosiale bygg som spesialitet og tegnet både fengsler og sykehus. Schirmer var dessuten i familie med Gaustads grunnlegger, Herman Wedel Major, sinnssykelovens far, og det er god grunn til å vurdere Gaustad som deres felles prosjekt, og som et anlegg på høyden av sin tid. De estetiske og miljømessige kravene til datidens asyl var svært høye da slike aspekter ble sett som en viktige deler av terapien. De høye estetiske kravene har fulgt Gaustad inn på 1900-tallet, og de fleste av de senere tilbyggene har vært preget av hensyn til områdets karakter. Gaustad har vært den viktigste psykiatriske institusjonen i Norge, det sentrale stedet for undervisning om sinnsslidelser; og på godt og vondt har mange sentrale trekk ved norsk psykiatri først kommet til syne her. Direktøren for Gaustad var i lange tider også sett som landets fremste ekspert på psykiatri; mange av pasientene har vært kjente navn og tematisert institusjonen kunstnerisk eller på andre måter.

Dagens Gaustad ligger i Oslo kommune, nord for bykjernen, og selv om det ble bygd som statsasyl var det også i en kortere periode på slutten av 1900-tallet drevet av kommunen. Opprinnelig lå det i Aker kommune, på passe avstand fra Christiania, i et vakkert jordbrukslandskap og med utsikt over Oslofjorden. I dag er det en del av et institusjonsmiljø, med det nye Rikshospitalet og det tidligere Statens senter for barne- og ungdomspsykiatri i nærheten. Fortsatt ligger anlegget i en vakker park med store trær; opprinnelig et viktig aspekt ved behandlingen.

Den eldre del av asylet utgjøres av et symmetrisk anlegg med administrasjonsbygning og et par tidligere økonomibygninger i midtlinjen. På hver side lå fire sykeavdelinger på rad bak hverandre, forbundet med en overdekket gang. Kvinnesiden lå opprinnelig mot øst, og mannensiden mot vest. Den bakerste rekken av sykeavdelingene (ment for urenlige pasienter) er i dag revet. Foran administrasjonsbygningen ligger dessuten en liten portnerstue, og til vest den gamle direktørboligen. På 1920-tallet tilkom også to villaer for privatpasienter i forkant av anlegget. Den vestre av disse ligger like ved en tidligere kjeglebane, visstnok tegnet av Schirmer i 1865, og en forpakterbolig som ble tilflyttet da Rikshospitalet ble bygd og resten av de tidligere gårdsbygningene revet.

Direktørvillaen, sammen med en stall, har i senere tid vært brukt for virksomheten "Veksthuset", et rusrelatert tiltak. Veksthuset fikk også oppført en bygning like ved i 1986. Formspråket er svært tidstypisk, men er særlig interessant da det er nært forbundet med ideene om et terapeutisk samfunn. To villaer for botrening, i den nordvestre del av Gaustad, er også blitt oppført som en del av denne virksomhet

De to store utbyggingsperiodene på Gaustad har ellers vært 1920- og 1960-tallet. I førstnevnte periode tilkom tre nye økonomibygninger og tre større sykebygninger nord for det eldre anlegget. Disse er nennsomt tilpasset den eldre bybyggelsen ved form og materiallikhet (saltak med skifer, murstein i fasaden, og huggen stein for detaljer) og landskapet ved at bygningene er holdt lave på tross av relativt mange bruksetasjer (3-4). Av særlig helsehistorisk verdi er bygning 20, epidemivdelingen, komplett med liggehaller og inngjerdet med mur. Den tidligere operasjonsvirksomheten var også knyttet til denne bygningen. I utbyggingen på 1960-tallet forlot man formlikheten, men beholdt murstein som gjennomgående materiale. Da tilkom to nye sykebygninger, det store velferdsbygget og hjelpepleierskolen (1972). Det ble også fortløpende oppført andre bygninger, blant annet en del personalboliger som nå er utenfor helseforetaket. Bygningsmiljøet på Gaustad har fortløpende vært oppusset og endret, men er likevel helsehistorisk enestående i norsk målestokk. Også arkitekturhistorisk er anlegget meget verdifullt, og administrasjonsbygningen med det markante tårnet har i over 150 år vært et viktig signalbygg.

Eiendomshistorikk

1844: Herman Wedel Major sendte forslag om bygging av sinnssykeasyl til Kirkedept., vedlagt H.E. Schirmers tegninger og kostnadsoverslag.
 1845: Stortinget enig om å bevilge penger til innkjøp av tomt.
 1847: Ved kongelig resolusjon ble Gaustad sjefsgård avgitt til helbredelsesanstalt for sinnssyke.
 1848: Lov om sinnssykes behandling og forpleining vedtatt.
 1849: Byggingen påbegynt.
 1855: Asylet innviet.
 1857: Store arealer omkring Gaustad kjøpt inn.
 1858: Magasinhuset oppført.
 1865: Kjeglebane med lysthus, tegnet av H.E. Schirmer, reist.
 1877: Ny bolig for prest, bokholder, smed og gartner reist.
 1914: Den første bolig for gifte pleiere.
 1920: To privatboliger oppført utenfor området.
 1920: Bevilgninger fra Stortinget til nybygg og oppussing.
 1928: "Det nye asyl" for 600 pasienter (ark. Biong) åpnet.
 1954: Storrestaurering av administrasjonsbygningen. Det gamle kjøkken bygget om til kirke.
 1955: To blokker for ugift kvinnelig personale ferdig, og ti tomannsvillaer for gifte.
 1956: Idrettsbanen ferdig anlagt.
 1963: To nye sykehusbygninger ferdige.
 1968: Velferdsbygget ferdig.
 1972: Hjelpepleierskolen ferdig.
 1985: Oslo kommune overtok sykehuset.
 1986: Nye veksthuset ferdig.
 1994: Sykehusets gårdsbruk revet.
 1996: Gaustad knyttet til Aker sykehus.
 2002: Gaustad en del av Helse Øst
 2004: Nytt navn: Klinikk for psykisk helse. Ansvar for rusbehandling i Oslo og Follo.

Verneverdige bygg

Byggnr: 9903018
GAB nr: 81757410
Navn: G32
Oppført: 1895

Byggnr: 9903019
GAB nr: 80122977
Navn: Kjeglebane
Oppført: 1865

Byggnr: 9902907
GAB nr: 81541329
Navn: G15
Oppført: 1992

Byggnr: 9902908
GAB nr: 81541337
Navn: G16
Oppført: 1992

Byggnr: 9902909
GAB nr: 80122640
Navn: G22
Oppført: 1855

Byggnr: 9902910
GAB nr: 81141487
Navn: G23
Oppført: 1992

Byggnr: 9902911
GAB nr: 80122810
Navn: G29
Oppført: 1920

Byggnr: 9903015
GAB nr: -
Navn: Luftegårdsmur
Oppført: 1855

Byggnr: 9900303
GAB nr: 80122705
Navn: G11
Oppført: 1925

Byggnr: 9900305
GAB nr: 80122691
Navn: G12
Oppført: 1927

Byggnr: 9900306
GAB nr: 80122829
Navn: G30
Oppført: 1920

Byggnr: 9900307
GAB nr: 80122659
Navn: G10
Oppført: 1968

Byggnr: 9900308
GAB nr: 80122632
Navn: G08
Oppført: 1855

Byggnr: 9900309
GAB nr: 80122586
Navn: G01
Oppført: 1855

Byggnr: 9900310
GAB nr: 80122594
Navn: G02
Oppført: 1855

Byggnr: 9900311
GAB nr: 80122616
Navn: G05
Oppført: 1855

Byggnr: 9900312
GAB nr: 80122624
Navn: G06
Oppført: 1855

Byggnr: 9900313
GAB nr: 80122748
Navn: G17
Oppført: 1922

Byggnr: 9900314
GAB nr: 80122721
Navn: G19
Oppført: 1922

Byggnr: 9900315
GAB nr: 80122608
Navn: G03
Oppført: 1855

Byggnr: 9900316
GAB nr: 80122551
Navn: G04
Oppført: 1855

Byggnr: 9900317
GAB nr: 80122578
Navn: G07
Oppført: 1855

Byggnr: 9900318
GAB nr: 80122667
Navn: G09
Oppført: 1921

Byggnr: 9900319
GAB nr: 80122772
Navn: G26
Oppført: 1859

Byggnr: 9900320
GAB nr: 80122802
Navn: G27
Oppført: 1855

Byggnr: 9900321
GAB nr: 80122764
Navn: G28
Oppført: 1855

Byggnr: 9900323
GAB nr: 80122713
Navn: G20
Oppført: 1927

Byggnr: 9900326
GAB nr: 80122675
Navn: G21
Oppført: 1963

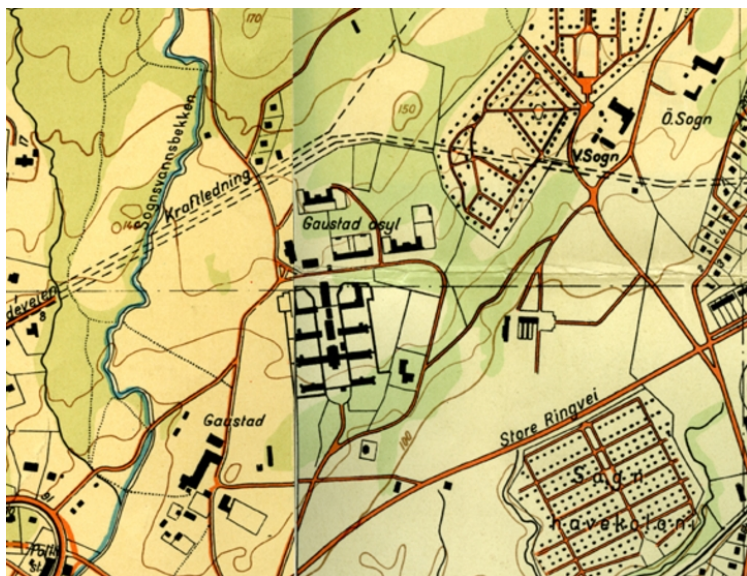

Gaustad sett fra sør-vest. Foto: Leif Anker, Forsvarsbygg.

Tårnet på Gaustad. Foto: Leif Maliks, Forsvarsbygg.

Kart over området fra 1938. Foto: Faksimile av kart fra Oslo byarkiv.

Situasjonsplan for Gaustad i 1911. Foto: Faksimile fra Oslo byarkiv.

Gjennomkjøring

Ovredekket gang Foto: Leif Maliks, Forsvarsbygg.

Mannssiden Foto: Leif Maliks

Eldre vindu Foto: Leif Maliks, Forsvarsbygg.

Kjglebanehus Foto: Leif Maliks, Forsvarsbygg.

Paviljong Foto: Leif Maliks, Forsvarsbygg.